

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՍԱՆԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ*

ՉՏԴ 336.7

DOI: 10.52063/25792652-2021.3-276

ԵՎԳԵՆՅԱ ՀԱՅՐԻՅԱՆ

Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման (ԱԵԳՄՄ) անդամ, Արցախի պետական համալսարանի տնտեսագիտության ֆակուլտետի ֆինանսահաշվային ամբիոնի դոցենտ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ, ք.Ստեփանակերտ, Արցախի Հանրապետություն evgenyahayriyan@mail.ru

Հոդվածի նպատակն է ներկայացնել ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության ներկայիս հիմնախնդիրները Արցախի Հանրապետությունում:

Նպատակից բխում են հետևյալ խնդիրները՝ ուսումնասիրել ֆինանսական ծառայությունների մատուցման ձևավորված մակարդակը հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում, ներկայացնել ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության մակարդակի բարձրացման հնարավոր քայլերը:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են ընդհանուր գիտական (համակարգային վերլուծություն, համադրում, վերլուծում, ինդուկցիա, դեդուկցիա և ստուգում՝ հետևելով մակրոտնտեսական ցուցանիշների դինամիկային և միտումներին), ինչպես նաև հատուկ գիտական (համեմատական-վերլուծական, նորմատիվ տրամաբանական) մեթոդներ:

Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության բավարար մակարդակի ապահովումը ֆինանսական համակարգի կայուն զարգացման անհրաժեշտ գրավականներից է: Չնայած իրականացված բարեփոխումներին՝ Արցախի Հանրապետությունում ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության ապահովման հետ կապված դեռևս առկա են չլուծված խնդիրներ, որոնք պահանջում են աստիճանական ու համակարգային լուծումներ և որոնք լուծման արդյունքում հնարավոր կլինի թևակոխել կայուն զարգացման շրջան:

Հիմնաբառեր՝ Արցախի Հանրապետություն, ֆինանսական ծառայություններ, հասանելիություն, վարկավորման գործընթաց, հետպատերազմյան ժամանակաշրջան, վարկային պորտֆել, Կենտրոնական բանկ:

Ներածություն

Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիությունը բնութագրվում է որպես ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու համար անհրաժեշտ պայմանների ապահովման գործընթաց: Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության թեման բավականին մեծ հետաքրքրություն է առաջացնում ամբողջ աշխարհում, հատկապես զարգացող երկրներում: Նման հետաքրքրությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ անընդհատ զարգացող ֆինանսական ծառայությունների հասանալիությունը հավասարաչափ չի բաշխվում ամբողջ աշխարհում: Արդյունքում՝

* Հոդվածը ներկայացվել է 15.11.2021թ., գրախոսվել՝ 23.11.2021թ., տպագրության ընդունվել՝ 25.12.2021թ.:

Ֆինանսական ծառայություններից ակնկալվող օգուտների ստացման հնարավորության բացակայությունը բացասաբար է անդրադառնում տվյալ պետության տնտեսական աճի և ընդհանուր զարգացվածության վրա:

Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության ձևավորված մակարդակը ԱՅ-ում

Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության հիմնախնդիրներն առավել հրատապ են դրսևորվում հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում, երբ Ֆինանսական ծառայությունների մատուցումը, բարձր ռիսկային միջավայրով պայմանավորված, դրսևորում է պասիվ վարքագիծ: Այս պարագայում ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության հիմնախնդիրները պայմանավորված են մի կողմից՝ Նշված ծառայությունները առաջարկողների կողմից դրանց մատուցումը բարձր ռիսկային համարելու հանգամանքով, մյուս կողմից՝ ֆինանսական ծառայությունների նկատմամբ ոչ բավարար պահանջարկի առկայությամբ:

2020 թվականի սեպտեմբերին Արցախի Հանրապետության դեմ սանձազերծված պատերազմը բացասական ազդեցություն թողեց հանրապետության տնտեսության, վերջինիս զարգացման դինամիկայի վրա: Պատերազմի հետևանքով հատկապես տուժել են տնտեսության այնպիսի գերակա ճյուղեր, ինչպիսիք են՝ հիդրոէներգետիկան, գյուղատնտեսությունը, մշակող արդյունաբերությունը: Վերջիններս անցած տարիների կտրվածքով արձանագրում էին կայուն և դինամիկ աճի տեմպ:

Ինչպես վկայում է համաշխարհային փորձը, հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում տնտեսության վրա պատերազմի բացասական ազդեցությունների վերացման, ինչպես նաև տնտեսության բնականոն գործունեությունը վերականգնելու համար կարևոր նշանակություն ունի արդյունավետ տնտեսական քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը: Տնտեսական արդյունավետ քաղաքականությունը ենթադրում է արդյունավետ հարկաբյուջետային ու դրամավարկային քաղաքականության իրականացում:

Արցախի Հանրապետությունում անկախության հռչակումից հետո իրականացվում է անկախ հարկաբյուջետային քաղաքականություն, իսկ առանձին դրամավարկային քաղաքականություն չի իրականացվում: ԱՅ տնտեսությունն իր վրա է կրում ՀՀ ԿԲ վարած դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը:

Դրամավարկային քաղաքականության անուղղակի ազդեցությունը տնտեսության վրա ի վերջո հանգեցնում է ֆինանսական ծառայությունների, հատկապես վարկային ծառայությունների հասանելիության մակարդակի փոփոխմանը: Կախված տնտեսության առջև ծառայած խնդիրներից՝ դրամավարկային քաղաքականության ազդեցությունը ունենում է ինչպես զսպող, այնպես էլ խթանող ազդեցություն:

Հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում տնտեսության կայունացման ու զարգացման տեսանկյունից կարևորվում է խթանող տնտեսական քաղաքականության իրականացումը: Վերջինիս իրականացման կարևոր արդյունքներից մեկը ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության մակարդակի բարձրացումն է:

2020 թվականի աշնանային պատերազմի բացասական ազդեցությունների վերացման նպատակով իրականացվել և շարունակվում են իրականացվել բազմաբնույթ միջոցառումներ, ծրագրեր, որոնք ուղղված են ինչպես պատերազմից տուժած տնտեսության վերականգնմանը, այնպես էլ բնակչությանն անհրաժեշտ ֆինանսական ու նյութական ռեսուրսներով ապահովմանը: Նշված ծրագրերի կյանքի կոչման համար հանրապետությունում պատերազմից հետո նկատելի է վճարահաշվարկային ու քարտային ծառայությունների մատուցման ակտիվություն: ԱՅ-ում հաշվի բացման և սպասարկման ծառայությունները մատուցվում են

Արցախբանկի և ՀՀ որոշ բանկերի՝ ԱՀ-ում բացված մասնաճյուղերի կողմից: ԱՀ-ում Արցախբանկ ՓԲԸ և ՀՀ բանկերի ու վարկային կազմակերպությունների մասնաճյուղերի տեղաբաշխվածությունը ցույց է տրված հետևյալ աղյուսակում.

Աղյուսակ 1. ԱՀ-ում գործող ՀՀ բանկերի և վարկային կազմակերպությունների մասնաճյուղերի քանակը նախապատերազմյան և հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում¹

Անվանումը	Ստեփանակերտ		Ասկերան		Մարտունի		Մարտակերտ		Հաղորոթ		Շուշի		Քաշաթաղ		Քարվաճառ		Դրսբն		Ընդամենը	
	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո	Մինչև պատերազմից հետո	Պատերազմից հետո
Արցախբանկ ՓԲԸ	8	7	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	16	11
Հայքիզնեսքանկ ՓԲԸ	2	2	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	7	5
Արոշինբանկ ՓԲԸ	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Յունիբանկ ՓԲԸ	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Հայկլոնմբանկ ՓԲԸ	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Ամերիաբանկ ՓԲԸ	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Արարատբանկ ԲԲԸ	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Արեգակ ՌԻՎԿ ՓԲԸ	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1
Ֆիդես հիփոթեքային ընկերություն ՌԻՎԿ ՓԲԸ	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
Բլեսս ՌԻՎԿ ՓԲԸ	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Ընդամենը	18	16	2	2	4	4	2	2	2	0	2	0	1	0	1	0	1	1	33	25

Մինչև 2020 թվականի Արցախյան երրորդ պատերազմը հանրապետությունում գործում էին Արցախբանկ ՓԲԸ և ՀՀ-ում գործող բանկերի 29 և վարկային կազմակերպությունների 4 մասնաճյուղեր: Մասնաճյուղերի մեծամասնությունը կենտրոնացված էր ք. Ստեփանակերտում: Պատերազմի հետևանքով դադարեցվել են Հաղորոթում, Շուշիում, Բերձորում ու Քարվաճառում տեղակայված մասնաճյուղերի գործունեությունը: Ստեփանակերտ քաղաքում գործունեությունը դադարեցրել են Ամերիաբանկ ՓԲԸ Ստեփանակերտ մասնաճյուղը և Արցախբանկ ՓԲԸ Կենտրոն մասնաճյուղը, իսկ Մարտունի քաղաքում՝ Արեգակ ՌԻՎԿ ՓԲԸ Մարտունի մասնաճյուղը: Հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում Արցախի Հանրապետությունում միակ գրանցված նոր մասնաճյուղը Ֆիդես հիփոթեքային ընկերություն ՌԻՎԿ ՓԲԸ Մարտունի մասնաճյուղն է: Արդյունքում՝ պատերազմի

¹ Աղյուսակը կազմված է կազմակերպությունների ինտերնետային կայքում առկա տեղեկատվության, ինչպես նաև բանկերին ուղղված հարցումների հիման վրա:

հետևանքով հանրապետությունում գործող բանկերի ու վարկային կազմակերպությունների մասնաճյուղերի քանակը կրճատվել է 8-ով՝ կազմելով 25: Նշվածը հանգեցրել է ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության առումով որոշ ռիսկերի առաջացմանը:

Հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում տնտեսության վերականգման և պատերազմի բացասական հետևանքների չեզոքացման տեսանկյունից կարևորվում է ֆինանսական ծառայությունների, մասնավորապես վարկային ծառայությունների հասանելիության անհրաժեշտ մակարդակի ապահովումը: 2020 թվականի սեպտեմբերին Արցախի Հանրապետության հանդեպ սանձազերծված պատերազմից հետո հանրապետությունում գործող վարկատու կազմակերպությունները դադարեցրել էին վարկերի տրամադրման գործընթացը: Նշվածը պայմանավորված էր վարկային ռիսկի բարձր մակարդակով: Հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում տնտեսության կայունացման տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի ընդհանուր տնտեսության ֆինանսական համակարգի կայունության ապահովումը: Արցախի Հանրապետության ֆինանսական համակարգի կարևոր բաղկացուցիչ տարրը՝ բանկային համակարգը, սերտորեն ինտեգրված է ՀՀ բանկային համակարգին: ԱՅ-ում տրամադրված վարկային պորտֆելի գերակշիռ մասը բաժին է ընկնում Արցախբանկ ՓԲԸ-ին: Արցախի Հանրապետության տարածքում տրամադրված վարկեր/ընդհանուր վարկային պորտֆել տեսակարար կշռի առավելագույն ցուցանիշը պատկանում է Արցախբանկ ՓԲԸ-ին: Հաշվի առնելով նշվածը, ինչպես նաև նպատակ ունենալով սոցիալական աջակցություն ցուցաբերել Արցախի Հանրապետության բնակչությանը՝ ԱՀ կառավարության կողմից որոշում կայացվեց, համաձայն որի՝ ֆինանսական աջակցության մեխանիզմներ մշակվեցին վարկառուների տարբեր խմբերի համար: Արդյունքում՝ հաստատվեց Արցախի Հանրապետության դեմ սանձազերծված պատերազմական գործողությունների հետևանքով դժվար կացության մեջ հայտնված ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց վարկային պարտավորությունների կատարմանն ուղղված պետական ֆինանսական աջակցության ծրագիրը: Ծրագրով սահմանված է սպառողական, հիփոթեքային և բիզնես վարկեր ունեցող վարկառուների վարկային պարտավորությունների՝ պետության կողմից մարման մեխանիզմներ: Նշված ծրագրի իրականացման արդյունքում ԱՀ-ում գործող բանկերի ու վարկային կազմակերպությունների համար վարկային ռիսկի արդյունավետ կառավարման անհնարին թվացող գործընթացը որոշ չափով մեղմվեց: 2021 թվականի մարտ ամսին կայացված ԱՀ կառավարության որոշումը դրական ազդեցություն ունեցավ գործող վարկային պորտֆելի վերադարձելիության գործընթացի վրա, սակայն հանրապետությունում 2021 թվականի երկրորդ կիսամյակից սկսած վարկային ծառայությունների առաջարկի աճ տեղի չունեցավ: Հանրապետությունում գործող վարկատու կազմակերպությունները խուսափեցին վարկ տրամադրելուց՝ հաշվի առնելով հետպատերազմյան իրողություններում ձևավորված վարկային ռիսկի բարձր մակարդակը, որը պայմանավորված էր ինչպես վարկի վերադարձելիության, վարկի ոչ նպատակային օգտագործման, այնպես էլ քաղաքական դաշտում առկա անընդհատ աճող անորոշության հետ:

Վարկային ծառայությունների հասանելիության հիմնախնդիրները ԱՀ-ում հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում

Պետք է նշել, որ ինչպես շատ զարգացող երկրներում, Արցախի Հանրապետությունում նույնպես ֆինանսական ծառայությունների ներկայիս լայն հասկացության ներքո վերջինս ընկալվում է որպես քարտային, փոխանցումային և վարկային ծառայություններ: Քարտային ու փոխանցումային ծառայությունների հասանելիությունը հանրապետությունում գտնվում է բավարար մակարդակի վրա, վերջիններս դրսևորել են ակտիվ վարքագիծ հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում, որը պայմանավորված էր ֆինանսական աջակցության

բազմաբնույթ միջոցառումների իրականացմամբ: Ինչ վերաբերում է վարկային ծառայություններին, արդեն նշվեց, որ պատերազմից հետո դրանք գտնվում են զրոյական մակարդակի վրա: 2021 թվականի երրորդ եռամսյակից սկսած ԱՀ-ում բանկերի ու վարկային կազմակերպությունների կողմից սկսեցին տրամադրվել միայն ոսկու գրավով և ավանդի գրավով ապահովված սպառողական վարկեր: Նշված վարկատեսակների տրամադրումը պայմանավորված էր վերջիններս՝ համեմատաբար ցածր ռիսկային համարվելու հանգամանքով: Հանրապետությունում գործող վարկային կազմակերպություններից է «Ֆիդես հիփոթեքային ընկերություն» ՈՒՎԿ ՓԲԸ-ն, որն իր գործունեությունը հիմնականում իրականացնում է Արցախի Հանրապետության տարածքում, ընկերության միակ բաժնետերը Արցախի ներդրումային հիմնադրամն է: Վարկային կազմակերպությունը տրամադրում է սպառողական, հիփոթեքային ու բիզնես վարկեր Արցախի Հանրապետության տարածքում: Չնայած վարկային ռիսկի ձևավորված բարձր մակարդակին՝ ընկերության կողմից որոշում կայացվեց շարունակել վարկային ծառայությունների մատուցումը՝ հանրապետությունում վարկավորման գործընթացին աջակցելու նպատակով: Բացի նշվածից, ընկերության կողմից տրամադրվող վարկերի ձևակերպման գործընթացը էականորեն պարզեցվել է, ինչը հնարավորություն է տալիս ընդլայնել վարկային ծառայություններից օգտվողների շրջանակը՝ դրանով իսկ բարձրացնելով վարկային ծառայությունների հասանելիության մակարդակը:

Աղյուսակ 2. Վարկերի տրամադրման ձևավորված մակարդակը Արցախի Հանրապետությունում 2021 թվականի սեպտեմբերի դրությամբ¹

Անվանում	Վարկատեսակ					
	Հիփոթեքային վարկ	Բիզնես վարկ	Անշարժ գույք գրավով սպառողական	Ոսկու գրավով սպառողական վարկ	Ավանդի գրավով սպառողական վարկ	Երաշխավորությամբ ապահովված սպառողական վարկ
Արցախբանկ ՓԲԸ	-	-	-	√	√	-
Արարատբանկ ԲԲԸ	-	-	-	-	-	-
Արդշինբանկ ՓԲԸ	-	-	-	-	-	-
Հայբիզնեսբանկ ՓԲԸ	-	-	-	√	√	-
Հայէկոնոմբանկ ԲԲԸ	-	-	-	√	-	-
Կոնվերսբանկ ՓԲԸ	-	-	-	√	-	-
Յոնիբանկ ԲԲԸ	-	-	-	-	-	-
Բլեսս ՈՒՎԿ ՍՊԸ	-	-	-	√	-	-
Արեգակ ՈՒՎԿ ՓԲԸ	-	-	-	-	-	-
Ֆիդես հիփոթեքային ընկերություն ՈՒՎԿ ՓԲԸ	√	√	√	√	-	√

Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության բարձրացման ուղիները

Արցախի Հանրապետության տնտեսության կայունացման և հետագա զարգացման տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի ֆինանսական

¹ Աղյուսակը կազմված է կազմակերպությունների ինտերնետային կայքում առկա տեղեկատվության, ինչպես նաև բանկերին ուղղված հարցումների հիման վրա:

ժամանակակից ծառայությունների հասանելիության ապահովումը: Հետպատերազմյան շրջանում Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության հետ կապված հանրապետությունում առկա են մի շարք հիմնախնդիրներ, որոնցից կարևոր են՝

1. ժամանակակից ֆինանսական ծառայությունների նկատմամբ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից ոչ բավարար պահանջարկի առկայությունը,
2. առաջարկվող ֆինանսական ծառայությունների տեսականու սահմանափակ լինելը,
3. ֆինանսական կրթության ցածր մակարդակը:

Հետպատերազմյան շրջանում ֆինանսական ծառայությունների կարևոր տարրի՝ վարկային ծառայությունների հասանելիության հիմնախնդիրներից են՝

1. վարկային ռիսկի բարձր մակարդակը,
2. հաճախորդների վարկային վատ պատմության առկայությունը,
3. վարկունակության չափանիշներին անհամապատասխանությունը,
4. վարկավորման բարձր տոկոսադրույքները,
5. վարկի ապահովության բացակայությունը:

Արցախի Հանրապետության ներկայիս իրողությունների պայմաններում կարևորվում է ինչպես գործող ֆինանսական ծառայությունների մատուցման մոդեռնիզացումը, այնպես էլ ժամանակակից նոր ֆինանսական ծառայությունների ներդրումը:

Ֆինանսական ծառայությունների ընդլայնվող շրջանակը և հասանելիությունը մարդկանց նոր հնարավորություններ են ընձեռում: Այդուհանդերձ, առաջանում են նաև ռիսկեր, որոնք ինչպես առկա, այնպես էլ պոտենցիալ նոր սպառողների համար կարող են ընկալելի չլինել: Այս առումով ֆինանսական գրագիտության բարձրացումը հանրության շրջանում լուրջ դերակատարություն կարող է ունենալ: Ֆինանսական ունակությունների մակարդակի բարձրացումը մարդկանց կօզնի օգտվել այս նոր հնարավորություններից՝ միաժամանակ խուսափելով այն ռիսկերից, որոնց մասին նրանք չգիտեին կամ չէին հասկանում: Ֆինանսական ունակությունները տեղեկացված ու պատասխանատու ֆինանսական որոշումների կայացման համար անհրաժեշտ գիտելիքի, հմտությունների, վերաբերմունքի ու վարքագծի համադրությունն է, որը միտված է անհատական ֆինանսական բարեկեցության ապահովմանը («Ֆինանսական գրագիտության չափում» ՏՀԶԿ): Ֆինանսական ներգրավվածության և սպառողների շահերի պաշտպանության հետ մեկտեղ ֆինանսական կրթությունը կարևոր է նաև ֆինանսական համակարգի նկատմամբ վստահության բարձրացման և ֆինանսական կայունության բարելավման տեսանկյունից (Ֆինանսական կրթության ազգային ռազմավարություններ):

ՀՀ Կենտրոնական բանկի կողմից վերջին տարիներին իրականացվել և շարունակվում են իրականացվել բազմաբնույթ միջոցառումներ՝ բնակչության ֆինանսական գրագիտության բարձրացման ուղղությամբ: Նման միջոցառումներին Արցախի Հանրապետության լիազոր մարմինների ներգրավումը իր ուրույն դերակատարությունը կունենա հանրապետությունում ֆինանսական գրագիտության մակարդակի բարձրացման համար:

Վարկային ծառայությունների հասանելիության մակարդակի բարձրացման նպատակով անհրաժեշտ են վարկատուների՝ վարկային ռիսկի նվազեցմանն ուղղված համակարգային միջոցառումներ: Մասնավորապես կորպորատիվ վարկերի խրախուսման համար անհրաժեշտ է պետական երաշխիքների տրամադրման հստակ մեխանիզմներ: Ինչպես հայտնի է, հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում տնտեսության զարգացման համար կարևոր նշանակություն ունի բիզնես վարկերի տրամադրումը, որը կատարում է փողի փոխանցումային մեխանիզմի իրացման գործառույթ: Այս գործընթացում կարևոր դերակատարություն կարող է ունենալ պետական նպատակային երաշխիքների տրամադրումը: Վարկային

Ծառայությունների հասանելիության բարձրացման նպատակով կարևոր է խթանել նաև մասնավոր, փոխադարձ երաշխիքների տրամադրումը վարկառուների շրջանում՝ հատկապես կորպորատիվ վարկերի ստացման գործընթացում: Գյուղատնտեսության ոլորտում վարկավորման արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից կարևոր նշանակություն ունի լիզինգային ու ֆակտորինգային ծառայությունների զարգացումը:

Եզրակացություն

Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության բավարար մակարդակի ապահովումը ֆինանսական համակարգի կայուն զարգացման անհրաժեշտ գրավականներից է:

Ֆինանսական ծառայությունների հասանելիությունը կարևորվում է հատկապես հետպատերազմյան ժամանակաշրջանում գտնվող պետություններում, որտեղ տնտեսության ենթակառուցվածքների վերականգման ու հետագա զարգացման համար բացառիկ դերակատարություն ունի ժամանակակից ֆինանսական ծառայությունների, հատկապես վարկային ծառայությունների հասանելիության ապահովումը: Չնայած իրականացված բարեփոխումներին՝ Արցախի Հանրապետությունում ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության ապահովման հետ կապված դեռևս առկա են չլուծված խնդիրներ, որոնք պահանջում են աստիճանական ու համակարգային լուծումներ և որոնց լուծման արդյունքում հնարավոր կլինի թևակոխել կայուն զարգացման շրջան:

Օգտագործված գրականություն

1. Եվրասիական տնտեսական բարձրագույն խորհրդի 2019 թվականի հոկտեմբերի 1-ի թիվ 20 որոշում Եվրասիական տնտեսական միության ընդհանուր ֆինանսական շուկայի ձևավորման հայեցակարգը հաստատելու մասին:

2. «Ֆինանսական գրագիտության չափում» ՏՀԶԿ/Ֆինանսական կրթության միջազգային ցանց, Ա. Ատկինսոն և Ֆ. Մեսսի 2012, հասանելի է՝ <http://dx.doi.org/10.1787/5k9cfs90fr4-en>)

3. Ֆինանսական կրթության ազգային ռազմավարություններ ՏՀԶԿ ռազմավարական ձեռնարկ հասանելի է՝ <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-Financial-Education-Policy-Handbook-Highlights.pdf>

4. www.stat-nkr.am
5. www.cba.am
6. www.artsakhbank.am
7. www.ambusinessbank.am
8. www.araratbank.am
9. www.ardshinbank.am
10. www.unibank.am
11. www.aeb.am
12. www.konvesebank.am
13. www.aregak.am
14. www.fides.am
15. www.bless.am

Works Cited

1. Decision of No 20 of the Supreme Eurasian Economic council of October 1 2019 on the approval of the concept of the common financial market of the Eurasian Economic Union
2. Atkinson, A. and F. Messy (2012), Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / INFE <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
3. National Strategies for Financial Education OECD/Infe Policy Handbook, <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/National-Strategies-Financial-Education-Policy>

CURRENT PROBLEMS OF ACCESSIBILITY TO FINANCIAL SERVICES IN THE REPUBLIC OF ARTSAKH

YEVGENYA HAYRIYAN

*Union of Young Scientists-Specialists of Artsakh (UYSSA), Member;
Artsakh State University, Faculty of Economics, Department of Finance and
Accounting, Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Stepanakert, The Republic of Artsakh (NKR)*

The purpose of this article is to present the current problems of access to financial services in the Republic of Artsakh. The objectives are as follows: to study the current level of financial services in the post-war period, to present possible steps to increase the level of access to financial services.

During the research general scientific (systematic analytics, combination, analyze, induction, deduction and verification, follow the dynamics and trends of macroeconomic indicators) and special scientific (comparative-analytical, standard-logical) methods were used.

Ensuring a sufficient level of access to financial services is one of the necessary guarantees for the sustainable development of the financial system. Despite the reforms implemented, there are still unresolved issues related to the provision of access to financial services in the Artsakh Republic, the solution of which will make it possible to enter a period of sustainable development

Keywords: *Artsakh Republic, financial services, access, lending process, post-war period, loan portfolio, Central bank.*

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДОСТУПНОСТИ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ В РЕСПУБЛИКЕ АРЦАХ

ЕВГЕНИЯ АЙРИЯН

*член Объединения молодых ученых и специалистов Арцаха,
преподаватель кафедры финансового учета факультета экономики
Арцахского государственного университета,
кандидат экономических наук, доцент,
г. Степанакерт, Республика Арцах*

Цель данной статьи – представить актуальные вопросы доступа к финансовым услугам в Республике Арцах. Задачи исследования заключаются в следующем: изучить возросший уровень финансовых услуг в послевоенный период, представить возможные шаги по повышению уровня доступа к финансовым услугам.

В ходе исследования использовались общие (системный анализ, синтез, индукция, дедукция, проверка и отслеживание динамики и тенденций макроэкономических показателей) и специальные (сравнительный анализ, нормативно-логический) научные методы.

Обеспечение достаточного уровня доступа к финансовым услугам – одна из необходимых гарантий устойчивого развития финансовой системы. Несмотря на проведенные реформы, остаются нерешенными вопросы, связанные с предоставлением доступа к финансовым услугам в Республике Арцах, которые требуют постепенных «системных решений», и устранение данных проблем позволит вступить в период устойчивого развития.

Ключевые слова: *Республика Арцах, финансовые услуги, доступ, процесс кредитования, послевоенный период, кредитный портфель, Центральный банк.*